

Studi Albanologici Balcanici, Bizantini e Orientali In Onore Di Giuseppe Valentini, S.J. Firenze 1986, XXXVIII+502 sayfa. Nâşiri: Leo S. Olschki. Serinin Başlığı: Studi Albanesi. Studi e Testi VI. Ederi 172.000 liret.

Bir Arnavutluk tarihi, dili ve kültürü mütehasısı olan Giuseppe Valentini (1900-1979) hakkında biraz geç de olsa bir anı kitabı çıkarılması ve bunun da ülkemizde kısa da olsa belirtilmesi, bu alanda yapılan çalışmalara az da olsa değinmeye vesile kılmıştır. Genç yaşta Cizvit tarikatına katılan ve militan bir din adamı yetişen Valentini, 1922 yılında Arnavutluk'daki muhtelif tarikat okullarında ders vermekle görevlendirildi. Zaman zaman geri çağrılıp tahsil ve talime çalışmış ise de gene bu ülkeye gönderildi ve kısa zamanda ısındığı bu ülkenin dilini öğrenmekten başka kültürüne ve en önemlisi tarihine de yöneldi. 1943 yılına kadar devam eden bu görevlendirmeler ve çalışmalar rejim değişikliği üzerine son bulmakla beraber 1937 yılında başladığı ilmi çalışmaları son nefesine kadar devam etti. Arnavutluk tarihi için Venedik ve Vatikan arşivlerinin chemmiyetine bu sıralarda vâkıf olan Valentini, ilk ilmi çalışması ile de ödül kazandı. Ülkesine kesin dönüş yapıktan sonra da ilmi dergilerin neşrini üstlenmekten başka 1952 yılında Palermo Üniversitesinde bir kadro kazandı ve emekli oluncaya kadar bu görevi yürüttü. Yıllardan beri plânladığı Venedik Arşivi'ndeki Arnavutluk belgelerini 1967 yılında neşretmeğe başladı.

Bu serinin ana başlığı: *Acta Albaniae Veneta seculorum XIV et XV (Iosephi Valentini S.J. labore reperta et transcripta ac typis mandata*, tarzındadır. 30 cilt olarak plânladığı serinin en son 25. cildini eline alabildi. Ölümünden sonra da ilgilenen bulunmadığı için son ciltler neşredilememiştir. Münih şehrindeki Rudolf Trofenik kitabevi bu serinin satışını üstlendi. Zira uluslararası kuruluşlardan da parasal destek sağlamayı başaran Valentini, bir tek katkı ile böyle bir eserin çıkmasının mümkün olmadığını daha baştan görmüştü. 1937 yılında olgunlaştırdığı projesi her yönü ile Türk Tarihini ilgilendiren bir girişimdir. Zira 1301 yılından başlayan bu kayıtlar 1463 yılına yani Osmanlıların bu yörelere iyice yayıldıkları ve Arnavutluk'daki egemenliklerini duyurdukları bir devirdir. Hepsi 7667 adet olan belgeler düzenli bir şekilde dizilmiş, yorumu yapılmış, ehemmiyetli görülen sözcük ve terimlere dipnotlarında yer verilmiştir. Dizinler ve sözlük açıklamaları da kitapların sonundadır. Belgelerin büyük bir kısmı Ortaçağ latincesi ile yazılmış. Zaman zaman Venedik lehçesi ile olan belgeler yanında, Katalanca ve Bizans Rumcası ile olanlar da bulunur. Böyle bir serinin takımı bu dönem üzerinde çalışmak isteyenlerin asla vazgeçmeyecekleri bir kaynaktır. Ayrıca içerdiği bir yığın terim ve özel ibareler de Balkan yarımadasındaki Türk varlığını gösterecektir. Giuseppe Valentini burada neşrettiği belgeler üzerinde iki önemli makale daha kaleme aldı, bunlar sırasıyla: "Appunti sul regime degli stabilimenti veneti in Albania nei secoli XIV e XV" *Studi Veneziani*, cilt 8 (1966), s.195-265. "Dell'amministrazione veneta in Albania" *Venezia e il Levante fino al Secolo XV*, Firenze 1973, cilt, s.843-910. Arnavutluk hakkındaki çalışmaları bununla sınırlı değildir, *ACTA Albaniae Juridica* diye iki cilt halinde hukuk belgelerinin toplamağa girişmiş, Vatikan arşivindeki bilhassa Haçlı Seferleri projeleri üzerinde durmuştu. Armağan kitap içindeki makalelerin bir kısmı din tarihi ile ilgili görünmekle beraber gene de tarihimizi ve kültürümüzü yakından ilgilendirenler az değildir:

Emanuele Banfi, "Problemi di lessico balcanico. Di alcune continuazioni del lessico militare latino nel neogreco e nelle lingue balcaniche," s.1-29.

Martin Camaj, "Criteri per l'analisi linguistica dei nomi delle stirpi e fratellanze albanesi," s.31-37.

Cleto Corrain, "Ricerche antropologiche presso gli italo-albanesi," s.39-47.

Giorgio Fedalto, "Problemi di cronotassi e di giurisdizione nei vescovadi del ducato di Durazzo fino alla dominazione occidentale," s.49-64.

Jadran Ferluga, "Durazzo bizantina e gli slavi nella cronaca del Prete Diocleate dalla metà del secolo XI alla metà del XII," s.65-75.

Antonio Guzzetta, "Per una descrizione funzionale della morfologia a del sostantivo nella parlata arbresche di contessa entellina," s.75-107.

Carla Mercato, "Note lessicali in margine agli Acta Albaniae Veneta. Con premessa di G.B.Pellegrini," s.111-139.

Haralambie Mihaescu, "Prestiti bizantini in albanese," s.141-145.

Giovan Battista Pellegrini, "Convergenze linguistiche italo-bizantine," s.147-167.

Helmut Schaller, "Gustav Weigands beitrage zur albanologie," s.169-174.

Maia Luisa Agati, "Due epistole di Psello ad un monaco olimpo," s.177-190.

Silvano Borsari, "L'organizzazione dei possedi veneziani nell'Impero Bizantino nel XII secolo," s.191-204.

Carmelo Capizzi, "Spigolature bessarionee," s.205-246.

Antonio Carile, "Assimilazione o annientamento. Il problema dei rapporti fra aristocrazie alla conquista bizantina di Bisanzio," s.247-259. Müellif bu çalışmasını aynı tarihlerde yayınlanan *Byzantinische Forschungen* XI (1987) dergisinde, Freddy Thiriet adlı Venedik tarihi mütehassısına ithaf edilen nüshada, neşretti, (s.271-285). Osmanlı egemenliği içinde assimile olan Bizans aristokrat sınıfı ile müesseseleri üzerinde durmaktadır ve ayrıca bunun geliştirdiği büyük bir kitabının ilk notları olduğunu belirtiyor. *Romania e Turchia* adını verdiği kitabı bu satırları hazırladığım sırada çıkmamıştı.

Stefano Caruso, "Michele IV Paflagone in una fonte agiografica italo-greca," s.261-284.

Frans van De Pavard, "The Matter of Confession According to Basil of Caesarea and Gregory of Nyssa," s.285-294.

Vincenzo Poggi, "Antonio M.Nacchi S.J.(1666-1746) alunno cipriota del Collegio Maronita," s.347-360.

Khalil Samir S.J. "Une allusion au filioque dans la 'Réfutation des cgrétiens' de Abd al-Gabbar (m.1025)," s.361-367.

Sonraki iki makale tam liturjiktir.

Ugo Zanetti, "Filigranes venitiens en Egypte," s. 439-498, Mısır'da kullanılan bir nevi kağıt modası üzerinde durur.

Bu tarz kitaplarda esas konu müellifin eserlerinin tam bir listesidir ki burada özeti verilmiş (s.XXXIII-XXXVIII), bunun sebebi de yıllarca emek verdiği Schejzat-Le Pleiadi dergisinin 14. (1970) sayısında detaylı olarak verildiğidir. Bu kadar sayfa ayrıldıktan sonra,

bir miktar daha fedakârlık yapılabilirdi. Yıllarca çalışmalarını desteklediği bilim adamları da çalışmalarına ve Arnavutluk ikâmetine değinmişlerdir (s.XI-XX). Namık Ressuli adındaki Arnavut asıllı kişi de İtalyan misyonerlerin ve bu arada Valentini'nin çalışmaları üzerinde durmaktadır (s.XXI-XXII). XVII. asırda başlayan misyoner faaliyetleri Balkan yarımadasını çeşitli yönlerden etkiledi. Arnavutluk topraklarına giren Arnavut kökenli veya buraya sempati duyan İtalyanlar burada yabancılık çekmediler. Çok daha önceleri İtalya'da kendilerine mahsus bir liturji yaratmışlar için, XV. asra kadar uzanan bir ilişkileri vardı. N. Ressuli genelde Cizvit tarikatının etkinliği ve kültürel çalışmaları üzerinde durmuş. Dokümanlar karakterde olmamakla beraber eser veren kişilerin birbiri ardı sıralanması da mühim bir belge niteliğindedir. Hristiyan tarikatların yarattıkları okullar ve kültür merkezleri her zaman aktif rol oynamışlardır. Bununla beraber Arnavutluk'ta katı bir rejimin kurulması üzerine hepsi ortadan kaldırıldı. Tek yok edilemeyen İtalyan etkisidir. Günümüzde bir kapalı kutu diye tanıtılan Balkan yarımadasının bu cengaver insanları dinen ve daha başka bir şekilde assimile olmadılar. Hatta kendilerine çok insancıl davranan İtalya'ya karşı her zaman sempati beslediler ve günümüzde bu ülkede en fazla konuşulan yabancı dil İtalyancadır. Zira İtalya burayı 1939 yılında ilhak ettikten sonra da bir yığın yatırımlar yaptı ve çok sayıda adamı da çalıştırdı. Bunlardan birisi de Antonio Baldacci adında Venedik asıllı bir araştırmacı idi. Yıllarca dolaştığı bu topraklar hakkında çok sayıda kitap yazmakla beraber unutulmaktan kurtulamadı.

Armağan eser bir döneme adını veren bir siyaset ve kültür adamının çalışmalarını muhtelif yönleri ile yansıtmaktadır. Kitap tarihimize ait kıymetli kaynak olarak ve bir süre etkinliğimiz altında kalan bir toprak parçasına ait kaynakların bir kısmını yansıtmaya bakımından ilgi çekicidir. Ayrıca Türk egemenliğinin buralarda yaygınlığının uzantılarının daha ne kadar çok kaynak yaratılmasına vesile olduğunu ortaya koymaktadır.

Eserin neşrini Floransa'daki Leo S.Olschki üstlenmiştir. Arnavutluk üzerine yapılan dizinin neşrini sürdüren bu kitabevinin matbaasında dizilen kitap düzen bakımından tam bir ilim havasını da beraberinde getirmektedir.

PROF. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

